

PLANINSKI VESTNIK

GLASILO SLOVENSKEGA PLANINSKEGA DRUŠTVA.

XIII. letnik.

December.

12. št. 1907.

OPIS TRENTA.

III. LJUDSTVO. (Konec.)

JOS. ABRAM.

Za zimo se Trentar dobro preskrbi s kurivom. Često mora začeti kuriti peč že pred začetkom oktobra in jo kuri do srede, oziroma do konca maja ali še dalje. Trentske doline so sicer proti severu večinoma zavarovane, a imajo le malo solnca po zimi. Na Logu ga ni par mesecev nič, pri cerkvi in za Podnom pa sveti le po par ur. Poleg tega je tudi vodovje, ki tudi nič ne ogreva. Ostaneta torej ljuba peč in gorka izba, kjer je osredotočeno skoraj vse zimsko življenje. Ženske predejo volno in pletejo in šivajo, moški pa napravljajo in popravljajo domačo posodo in orodje; ko pridejo domov od dela, ki ga imajo z lesom, pa ležejo na peč, ki je pokrita z deskami. Eno glavnih opravil po zimi je skrb za drobnico. Ovcam in kozam treba redno trikrat na dan klasti in jih napajati. To jemlje precej časa, kadar je hlev oddaljen od hiše. Vsakdo ima navadno po več hlevov, in kadar položi živini v enem hlevu vse seno, jo odžene v drugi hlev, ki je pa često oddaljen tudi po pol ure. Zgodilo se je že, da je rabil mož ob velikem snegu v hlev in nazaj skoraj ves dan. Zanimivo je, da pade v Kranjski gori (800 *m*) navadno dvakrat več snega nego v Trenti pri cerkvi (748 *m*), torej skoraj v isti višini; Trenta ima v tem oziru ugodnost, ker je zelo zaprta od gorá in zavarovana proti severu. Koliko snega je padlo pri cerkvi od leta 1900—1904, razvidimo iz sledeče tabele:

	nov.	dec.	jan.	febr.	marec	april	maj	skupaj
1900—1901	—	—	4 <i>cm</i>	162 <i>cm</i>	114 <i>cm</i>	8 <i>cm</i>	—	2·88 <i>m</i>
1901—1902	3 <i>cm</i>	34 <i>cm</i>	33 »	164 »	10 »	—	2 <i>cm</i>	2·46 »
1902—1903	16 »	23 »	38 »	26 »	13 »	22 »	—	1·38 »
1903—1904	72 »	72 »	—	80 »	54 »	—	—	2·78 »

Obleko so imeli Trentarji nekdam vso volneno, dandanes pa jo imajo le še deloma, in to le moški. Ženske po zimi napredejo pa nesejo tkat na Kranjsko ali Koroško, ker doma že menda nihče več ne tke.

Hrana Trentarjev je preprosta in skoraj vedno ista: polenta na polento, ki pa ni iz same moke, ampak je nad polovico, včasih tudi dve tretjini čomp (krompirja) vmes. Zjutraj je za kosilo polenta, zabeljena z záseko (skosano slanino), katero Trentar zelo ceni, in z zeljem ali repo ali pa skutno juho. Opoldne čompe v oblicah s skuto, zvečer pa spet polenta. Namesto skutne juhe pride vsakotoliko časa, zlasti ob nedeljah in praznikih, na mizo tudi mesna juha iz suhe prasičevine, koštrunovine ali kozlovine (bravine). Kruha pa Trentar ne peče in ne kupuje mnogo; peče ga le za Veliko noč, za svatbo, krst ali še kak poseben praznik in izreden dan. V prošlih časih se je često dogajalo, da ni videl mnogi Trentar kruha po celo leto, nekateri mlajši ga pa še poznali niso. Pust je pa le pust in tudi Trentar je tedaj rad »krafe«. Ugaja mu tudi zelo kava, a jo mora, vkolikor jo sploh pije, piti večji del leta le črno, ker nima mleka. Ovcam in kozam kmalu poide mleko, krav je pa v Trenti komaj 10 do 12, nekdam jih pa še polovico teh ni bilo. Kupujejo pa Trentarji turščico, moko, sol in druge potrebščine v Bolcu ali v Kranjski gori, odkoder nosijo čez Vršič (Mojstrovko) tudi v hudi zimi čez mogočne zamete in plazove težka bremena — je pač nekaj ceneje in revežu pride vse prav.

V šoli poučujejo že od prvih početkov vikarijata (1858) duhovniki trentski. Šolska soba je bila dolgo časa v župnišču, zdaj je pa že mnogo let nad Špikovim listnjakom. Obisk je precej dovoljen, vendar ne traja celih 10 mesecev, ker morajo otroci pasti drobnico in pomagati mnogo doma radi pomanjkanja delavskih moči. Na splošno znajo vsi Trentarji brati in pisati razen starejših, zlasti če so oddaljeni od cerkve; v novejšem času tudi precej radi berejo, sosebnó knjige »Družbe sv. Mohorja«. Priznati moramo tudi Trentarjem, da so bistrourni in nadarjeni; kdor le pogleda malo v svet, pa se že privadi nemščini in drugim jezikom in raznemu delu.

Bolnikov je v Trenti malo; če je kdo bolan, prinese bolezen od drugod. Na leto jih umrje povprečno 4—5, a še ti, vkolikor niso našli bolezní po svetu, vsled visoke starosti ali pa po nesreči. Če kdo oboli, gre Trentar iskat zdravil na Kranjsko ali na Koroško k zdravnikom, pa tudi konjedercem in konjederkam. Bolnik je većinoma na peči; na nji se zdravi, hira in umira, kakor

pravi Šimen Gregorčič ml., in zato se mora govoriti o »smrtni peči«, ne postelji. Tudi prevideti se dajo na peči večkrat.

Trentarji silno radi kadijo, mladi in stari. Vsakdo ima svojo »čedro« in jo vleče od jutra do večera, pri vsakem delu. Tudi nedorasli kadijo svoje čedre in nekateri so hudi kadilci. Nekoč sem opominjal fanta štirinajstih let, naj ne kadi, in mu dejal, da mu bo škodilo, da ga bo omotilo. In kaj mi je rekel? »Če ga cev dan kád'm, ga ne dobóm (v glavo)«. In zraven delajoči možje so pristavili, da ga več pokadi kot oni! Trentar otrese čedro ob nohtu šele, ko ima stopiti v cerkev; ko odhaja iz nje, ima jo pa tudi že v roki.

Izmed bajeslovnih bitij pozna Trentar Perte (nem. Berchta), ki pa nastopajo že tudi kot rojenice, bele žene in pa kot Miklavž in parkeljni. Pojmi so se že zmešali. Perte (pirte) posnemajo ljudje, kakor že omenjeno, pri svatbah, dalje ob sv. Miklavžu in za sv. Tri kralje, a opuščajo to že bolj in bolj. Nekdo ni hotel verjeti, da so Perte. Zato jih je čakal na sv. Tri kralje in se skril blizu koritniškega mostu pri Bolcu. Tedaj ga je vsekala ena v nogo in od tega časa je bil hrom. Ob letu jih je spet čakal. Tedaj mu pa reče Perta: »Lani sem nekaj tu pozabila, moram vzeti.« In bil je zdrav. Isto govore na Kobariškem o »Pesnah«, ki jih tudi Rusi še poznajo in še pojejo »vesnjanke«, t. j. pomladne pesmi o boginji Pomladi. Nadalje poroča Šimen Gregorčič v svoji kroniki, da pripovedujejo v Logu pod Predelom o »Divji jagi« (jaga = baba). Človek se mora uleči na tla, da zvihra ona nad njim. Tam so ujeli Divjega moža. Naučil jih je siriti. Ko so ga pa izpustili, je dejal: »Če bi me ne bili izpustili, bi vas bil naučil še kaj boljšega«. Lovili so ga, a zastonj. V Zadnjici, v Trenti pod Triglavom, so Krivopetnice — nogo imajo nazaj zavito. Te pomagajo človeku. Škrat je posebno znan. On je hudomušen in zavaja na kriva pota. Neki Trentar je pravil, kako mu je vlačil odejo s postelje. V Soči je zavajal živino. Šele, ko so vrgli prsti v podobi križa čez, je odstopil. O Zlatorogu ni več sledu, pač je pripovedek o zlatu, ki jih krijejo gore v Trenti, a je silno težko dobiti te zaklade. Tudi Môro poznajo Trentarji. Da jo prepodiš, treba obesiti na kljuko od spalnice prevotljen kamen in govoriti:

Môra, Môra,
kaj hodiš okoli
mojega bora?

Pojdi na tvalo
treske štet,
pojdi pod nebo
zvezde štet!

Če je komu »narejeno«, treba v hiši kaditi (s čim?) V tem času ne sme nobeden hišnih nič izpregovoriti. Kdor pride prvi v

hišo po tem kajenju, tisti je baje »naredil«. Med kajenjem ne dajo hišni odgovora, tudi če kaj prosiš, le molče in beže od tebe. To se je že izgubilo, kolikor je meni znano.

Na kresni večer mora baje drobnica skakati v hlev čez ogenj in novo kupljene prasiče devajo baje v hišo skozi okno. Tudi tega nisem jaz več zasledil in ne slišal o tem.

Če pride kdo v hišo pa ne sede, odnese spanje.

Za novo leto je v Trenti navada (in na Bolškem sploh menda), da hodijo otroci okoli z jabolkom in prosijo ljudi, naj jim »konja podkujejo«, t. j., naj jim zapičijo novc v jabolko. In bolj ko ima kdo »podkovanega« konja, bolj se ponaša. Umevno.

Opomnim naj še, da nosijo Trentarice otroke h krstu navadno v pletenici. Do nedavna so hodili ob sv. Treh kraljih Trentarjikoledniki okoli z zvezdo. Na cvetno nedeljo blagoslovljeno cvetje (hoje ponajveč) zatika Trentar po njivah.

Kaj pa trentske narečje? Podobno je bolškemu in ima precej nemških besed kakor pač povsod ob meji; ima pa tudi mnogo zanimivih posebnosti.

* * *

Še par vrstic o trentske vikarjih. Na l. 1858. nanovo ustanovljeno duhovnijo je prišel prvi Ivan Kravanja, Bolčan, in ostal v Trenti šest let. Na sobna vrata je zapisal:

Misli v stiski in nadlogi:
Drugi so še bolj ubogi!

in pa: Dic, quare hic? (Povej, zakaj tukaj?) Po triletni vakaturi je prišel za vikarija Andrej Vuga in ostal dve leti, do julija 1869. V juliju 1870 je prišel že večkrat omenjeni veleučeni Anton Červ, ki je znal celo vrsto jezikov, zlasti slovanskih. Za njegovega časa je medved Tožbarju odtrgal čeljust. Takoj za njim je prišel 31. oktobra 1872 Kobaridec Andrej Urbančič, močan mož in turist. Od l. 1877—1880 spet ni bilo v Trenti duhovnika. Od 15. oktobra 1880 — 6. novembra 1882 je pastiroval Ivan Jarc — bil je tudi lovec. L. 1881. so sezidali in otvorili Baumbachovo kočo. L. 1882. dne 8. novembra je pa nastopil službo Šimen Gregorčič ml., pesnikov bratranec. Ostal je v Trenti do 12. junija 1884 in biva zdaj kot vikar v Sedlu na Kobariškem. Imel je bistro oko za opazovanje in napisal mnogo zanimivosti o Trenti in o Trentarjih, ki sem jih večinoma porabil za ta opis. Gregorčič je kot izveden jezikoslovec, vešč vsem slovanskim jezikom, trajno dopisoval z rajnim prof. Erjavcem in mu pomagal pri nabiranju

narodnega blaga. O Trenti je spisal več člankov zlasti v nekdanjo »Sočo«, v »Slovenca« i. dr. Bil je tudi vnet turist, celo po zimi. Svojo drznost bi pa bil enkrat kmalu poplačal z grozno smrtjo visoko na Prisojniku. Bilo je to 22. februarja 1884. Šel je na Prisojnik sam po snegu in prišel v tak položaj, da ni mogel več ne naprej, ne nazaj — pod samim vrhom. Držal se je z rokami za skale, noge pa upiral na neki prag, pod katerim je zijal prepad. Da ne bi zaspal, je pel; to so slišali iščoči ga Trentarji. Šele okoli treh po polnoči so prišli vrh njega in ga z vrvmi potegnili kvišku. — Za njim so službovali v Trenti še Karel Perinčič, Valentin Kragelj, ki je bil gori skoraj 7 let, Ivan Franké 2 leti, Jos. Abram 3 leta in en mesec (8. sept. 1901 do 16. okt. 1904) in sedanji Otilij Medveš.

Za konec še odlomek pisma, ki ga je pisal rajni nekdanji trentski vikar Anton Červ s Sv. Gore pri Gorici Šimnu Gregorčiču v Trento. Iz njega vidimo, kako je Trento ljubil z vsem srcem in kakor skoraj vsak Trentar si želel spet nazaj — uživati divjo, a lepo prirodo. Pisal pa je pismo celih 9 let po odhodu iz Trente. Odlomek se glasi: »Sedaj boste kmalo začeli sneg ribati in potem se Vam bode dan za dnevom doribaval, da Vam ga ne zmanjka do sv. Filipa in Jakoba. Jaz se še vedno z veseljem spominjam eremitaže pri M. B. Lavretanski; vse druge službe so mi več grenkega prizadjale ko trentarska. Obžalujem, da sem jo bil tako hitro zapustil; znabiti sem ravno s tem zakrivil, da mi je od tistega dne, ko sem Trento zapustil, šlo vse narobe. Rad bi še enkrat videl originalne Trentarje Kako lepo je bilo, ko sva se z rajnim starim Paverjem pogovarjala o lovcih in dezerterjih Tempi passati! Zdaj ste zverino menda do čista iztrebili, ne silijo več, kakor pri meni, lisice v cerkev k maši in tudi medvedje več ne hodijo pomij pit v kuhinjo! — Po cele ure se včasih s Sv. Gore zamaknem v Triglavovo kapo, ki se odtod prekrasno vidi, in si mislim: Ti velikan vidiš mene, pa gledaš tudi tiste kraje, po katerih sem gazil in plazil, ko sem bil tako srečen; stara melodija mi tedaj zazvoni po ušesih:

V Trenti je fletno,
so vsoče goré,
pa so bistri studenci
in skočne kozé.«

